

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము
సివిల్ అప్పీలేట్ అధికార పరిధి
సివిల్ అప్పీల్ నెం. 1616/ 2023
(@ ఎస్ ఎల్ పి (సి) నెం. 4883/2023)
(@ డైరీ నెం. 22582 /2020)

ఢిల్లీ మరియు ఇతరులు యొక్క NCT ప్రభుత్వం

...అప్పీలేంట్(లు)

వర్యెస్

జైపాల్

...ప్రతివాది(లు)

తీర్పు

ఏం ఆర్ షా, న్యాయమూర్తి.

1. ఢిల్లీ హైకోర్టు, న్యూఢిల్లీ, వారు రిట్ పిటీషన్ (సి) నెం. 4776/2015 లో. [భూసేకరణ చట్టం](#), 1894 (ఇకపై "చట్టం, 1894"గా సూచిస్తారు) కింద ప్రారంభించబడిన ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి భూస్వాధీన ఉత్తరువులు సెక్షన్ 24(2) ద్వారా రద్దు అయినట్లు బావించబడి భూ సేకరణ లో న్యాయమైన పరిహారం మరియు పారదర్శకత హక్కు, పునరావాసం మరియు పునరావాస చట్టం, 2013 (ఇకపై "చట్టం, 2013"గా సూచించారు), ప్రాకారం అనుమతించిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వుపై అసంతృప్తిగా భావించి, అప్పీల్ దారులు అయిన ఢిల్లీ యొక్క NCT ప్రభుత్వం మరియు ఇతరులు ప్రస్తుత అప్పీల్ ను దాఖలు చేశారు.

2. హైకోర్టు అనుమతించిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నుండి, ఇక్కడ అప్పీలుదారుల తరపున - అసలు ప్రతివాదులు 11.07.2008న ప్రశ్నార్థకమైన భూమిని స్వాధీనం

చేసుకున్నట్లు నిర్దిష్ట కేసుగా కనిపిస్తోంది. అయితే, ఆ తర్వాత భౌతిక స్వాధీన వివాదంలోకి వెళ్లకుండా, హైకోర్టు రిట్ పిటిషన్‌ను అనుమతించింది మరియు 2013 చట్టంలోని [సెక్షన్ 24\(2\)](#) ప్రకారం ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి స్వాధీనాన్ని రద్దు చేసినట్లుగా పరిగణించబడుతుందని ప్రకటించింది. పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు మరొకరు హరకృంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి అండ్ ఇతరులు., (2014) 3 SCC 183 కేసులో ఈ కోర్టు నిర్ణయంపై పరిహారం చెల్లించలేదు.

2.1 పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు మరొకరు విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్ణయం. (పైన పేర్కొన్న), మరియు ఇండోర్ డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ మనోహర్‌లాల్ మరియు ఇతరులు (2020) 8 SCC 129 కేసులో ఈ కోర్టు యొక్క రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ద్వారా హైకోర్టు రద్దు చేయబడింది. 365 మరియు 366 పేరాల్లో, ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ క్రింది విధంగా గమనించి, నిర్వహించింది:-

"365. ఫలితంగా, పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్‌లో నిర్ణయం తీసుకోబడిన [\[పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్. v. హరక్‌చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి , \(2014\) 3 SCC 183\]](#) అన్ని ఇతర నిర్ణయాలను ఇందుమూలంగా రద్దు చేయబడింది. [శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ Assn లో నిర్ణయం. \[శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ Assn. v. స్టేట్ ఆఫ్ తమిళనాడు ., \(2015\) 3 SCC 353\]](#) మంచి చట్టాన్ని నిర్దేశిస్తోందని చెప్పలేము, మరియు అదే అనుసరించే ఇతర నిర్ణయాలు కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి. [ఇండోర్ డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ v. శైలేంద్రలో\[\(2018\) 3 SCC 412\], సెక్షన్ 24\(2\)](#) కి సంబంధించిన నిబంధనకు సంబంధించిన అంశం మరియు “లేదా”ని “లేదా” లేక “మరియు” అని చదవాలా వద్దా అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచబడలేదు. కాబట్టి, ప్రస్తుత తీర్పులోని చర్చల నేపథ్యంలో ఆ నిర్ణయం కూడా విజయం సాధించదు.

366. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, మేము ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు సమాధానమిస్తాము:

366.1. [సెక్షన్ 24\(1\)\(a\)](#) లోని నిబంధనల ప్రకారం తేదీ 1-1-2014 నాటికి, 2013 చట్టం ప్రారంభమయ్యే తేదీ నాటికి అవార్డు ఇవ్వబడకపోతే, కార్యకలాపంలో ఎలాంటి జాప్యం ఉండదు. 2013 చట్టంలోని నిబంధనల ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించాలి.

366.2. కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వుల ద్వారా అమలు లో నున్న సమయమును మినహాయించి ఐదేళ్ల విండో వ్యవధిలో అవార్డు ఆమోదించబడినట్లయితే, 1894 చట్టం ప్రకారం 2013

చట్టంలోని [సెక్షన్ 24\(1\)\(బి\)](#) ప్రకారం రద్దు చేయబడనట్లు గానే భూ స్వాధీన కార్యకలాపాలు కొనసాగుతాయి.

366.3. “లేదా” అనే పదాన్ని [సెక్షన్ 24\(2\)](#) లో స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య ఉపయోగించిన “నార్” లేక “మరియు” అని చదవాలి. [2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24\(2\)](#) ప్రారంభించడానికి ముందు ఐదు సంవత్సరాలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు అధికారులు నిష్క్రియాత్మకంగా వ్యవహరించడం వల్ల, ప్రకారం భూ సేకరణ ప్రక్రియ యొక్క రద్దు అయినట్లు భూమి స్వాధీనం చేసుకోలేదు మరియు పరిహారం చెల్లించ లేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ఒక వేళ స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భంలో, నష్టపరిహారం చెల్లించకపోతే ఎటువంటి లోపము లేదు. అదేవిధంగా నష్టపరిహారం చెల్లించినా, స్వాధీనం చేసుకోకపోయినా లోపమే లేదు.

366.4. [2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24\(2\)](#) లోని ప్రధాన భాగంలో “చెల్లింపు” అనే వ్యక్తికరణ కోర్టులో పరిహారం జమ కలిగి ఉండదు. [జమ చేయని పరిణామం సెక్షన్ 24\(2\)](#) కి సంబంధించిన నిబంధనలో అందించబడింది, ఒకవేళ అది మెజారిటీ భూ స్వాధీనమునకు సంబంధించి జమ చేయకపోతే, సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూ సేకరణ కోసం ప్రకటన తేదీ నాటికి లబ్ధిదారులందరూ (భూ [యజమానులు](#)) 1894 చట్టం 2013 చట్టంలోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా పరిహారం పొందేందుకు అర్హులు. [భూ సేకరణ చట్టం](#), 1894లోని [సెక్షన్ 31](#) ప్రకారం బాధ్యత నెరవేరకపోతే, [సెక్షన్ 34](#) ప్రకారం వడ్డీ పేర్కొన్న చట్టం మంజూరు చేయవచ్చు. నష్టపరిహారం (కోర్టులో) జమ చేయకపోవడం వల్ల భూ సేకరణ ప్రక్రియలో జాప్యం జరగదు. [ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు ఉన్న మెజారిటీ భూ స్వాధీనమునకు సంబంధించి జమ చేయని పక్షంలో](#), 1894 చట్టంలోని [సెక్షన్ 4](#) ప్రకారం భూ సేకరణ ప్రకటన తేదీ నాటికి 2013 చట్టం ప్రకారం "భూ యజమానులకు" పరిహారం చెల్లించాలి.

366.5. ఒక వ్యక్తి 1894 చట్టంలోని [సెక్షన్ 31\(1\)](#) కింద అందించిన నష్టపరిహారాన్ని చెల్లించినట్లు అయితే, [సెక్షన్ 24\(2\)](#) కింద చెల్లించనందున లేదా జమ చేయకపోవడం వల్ల భూ స్వాధీనం రద్దు అయిపోయిందని అభ్యర్థన చేయడానికి అతనికి అనుమతి లేదు. కోర్టులో పరిహారం, [సెక్షన్ 31\(1\)](#) ప్రకారం మొత్తాన్ని ఇవ్వడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది. నష్ట పరిహారం స్వీకరించడానికి నిరాకరించిన లేదా అధిక పరిహారం కోసం కోరిన భూ యజమానులు, 2013 చట్టంలోని [సెక్షన్ 24\(2\)](#) ప్రకారం భూ స్వాధీన ప్రక్రియ ముగిసినదని క్లెయిమ్ చేయలేరు.

366.6. [2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24\(2\)](#) లోని నిబంధనను [సెక్షన్ 24 \(1\)\(బి\)](#) లో భాగంగా కాకుండా [సెక్షన్ 24\(2\)](#)లో భాగంగా పరిగణించాలి .

366.7. 1894 చట్టం ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు [సెక్షన్ 24\(2\)](#) ప్రకారం మరణ విచారణ నివేదిక/మెమోరాండం వ్రాయడం ద్వారా పరిగణించబడుతుంది. [1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 16](#) ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకోవడంపై అవార్డు ఆమోదించబడిన తర్వాత , రాష్ట్రంలోని భూమికి [2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24\(2\)](#) కింద ఎలాంటి ఉపసంహరణ అందించబడదు, ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత [సెక్షన్ 24](#) కింద ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

366.8. 2013 చట్టం అమల్లోకి రాకముందే ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు భూమిని స్వాధీనం చేసుకోవడంలో మరియు పరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమైతే , విచారణలో రద్దు అయినది భావించే [సెక్షన్ 24\(2\)](#)లోని నిబంధనలు [వర్తిస్తాయి](#) . తేదీ 1-1-2014 నాటికి సంబంధిత అధికారం వద్ద కొనుగోలు పెండింగ్లో ఉంది. ఐదేళ్ల గణనలో కోర్టు జారీ చేసిన మధ్యంతర ఉత్తర్వుల జీవనాధార కాలాన్ని మినహాయించాలి.

366.9. [2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24\(2\)](#) భూసేకరణ యొక్క ముగించబడిన ప్రక్రియల చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి కొత్త చర్యకు దారితీయదు. 2013 చట్టం అమలు తేదీ అంటే 1-1-2014లో పెండింగ్లో ఉన్న కార్యకలాపాలకు [సెక్షన్ 24 వర్తిస్తుంది](#). ఇది పాతబడిన మరియు గడువుతీరిన అభ్యర్థనలను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన కార్యకలాపాలను తిరిగి తెరవదు లేదా విచారణను తిరిగి తెరవడానికి స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి లేదా స్వాధీనాన్ని చెల్లుబాటు చేయకుండా కోర్టుకు బదులుగా ట్రైబ్యూనల్ పరిహారం జమ చేసే విధానాన్ని ప్రశ్నించడానికి భూ యజమానులను అనుమతించదు.

3. ఇండోర్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీ (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టాన్ని వర్తింపజేయడం మరియు ముఖ్యంగా , చట్టం, 2013 అమలులోకి వచ్చినప్పటికీ, స్టే ఆర్డర్ అమలులో కొనసాగిన కారణంగా [2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24\(2\)](#) ప్రకారం ప్రశ్నార్థకమైన భూమిని స్వాధీనం చేసుకోలేదు.

హైకోర్టు అనుమతించిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నిలకడలేనిది మరియు దానిని రద్దు చేసి పక్కన పెట్టడానికి అర్హమైనది మరియు తదనుగుణంగా రద్దు చేయబడి పక్కన పెట్టబడింది.

సందేహోస్పదమైన భూమికి సంబంధించి స్వాధీనానికి సంబంధించి ఎటువంటి రద్దు అయినట్లు బావించి ఉండకూడదు. హైకోర్టులో అసలు రిట్ పిటిషన్ కొట్టివేయబడింది.

తదనుగుణంగా ప్రస్తుత అప్పీల్ అనుమతించబడుతుంది. ఖర్చులు లేవు.

పెండింగ్ లో ఉన్న దరఖాస్తు ఏదైనా ఉంటే, అది కూడా పరిష్కరించబడుతుంది.

----- న్యాయమూర్తి.

[ఏం ఆర్ షా]

----- న్యాయమూర్తి.

[మనోజ్ మిశ్ర]

న్యూఢిల్లీ;

మార్చి 13, 2023.